

Vergaderjaar 2022–2023

21 501-02

Raad Algemene Zaken en Raad Buitenlandse Zaken

Nr. 2533

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 28 oktober 2022

De vaste commissie voor Europese Zaken heeft een aantal vragen en opmerkingen voorgelegd aan de Minister van Buitenlandse Zaken over de brief van 7 oktober 2022 over de geannoteerde agenda Raad Algemene Zaken d.d. 18 oktober 2022 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 2525) en over de brief van 30 september 2022 over het verslag van de Raad Algemene Zaken d.d. 20 september 2022 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 2524).

De vragen en opmerkingen zijn op 13 oktober 2022 aan de Minister van Buitenlandse Zaken voorgelegd. Bij brief van 17 oktober 2022 zijn de vragen beantwoord.

De voorzitter van de commissie,
Bromet

De griffier van de commissie,
Hessing-Puts

Vragen en opmerkingen vanuit de fracties en reactie van de Minister

I. Geannoteerde agenda van de Raad Algemene Zaken van 18 oktober 2022

Algemeen

De leden van de VVD-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de geannoteerde agenda ten behoeve van de Raad Algemene Zaken d.d. 18 oktober 2022. Zij hebben een aantal aanvullende vragen en opmerkingen.

De leden van de D66-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de geannoteerde agenda voor de Raad Algemene Zaken van 18 oktober 2022 en willen daarover nog een aantal vragen voorleggen.

De leden van de SP-fractie hebben de geannoteerde agenda van de Raad Algemene Zaken van 18 oktober gelezen. Zij hebben hier nog een aantal vragen over.

Vorbereiding van de Europese Raad van 20 en 21 oktober

De leden van de VVD-fractie lezen dat tijdens deze Raad Algemene Zaken de Europese Raad van 20-21 oktober 2022 zal worden voorbereid. Zij zijn benieuwd naar de beoordeling van het kabinet van het voorgestelde Iberische model. Welke voor- en nadelen zitten hieraan?

1. Antwoord van het kabinet

Het kabinet kijkt constructief naar de voorstellen die op tafel liggen. Bij het Iberische model wordt een maximumprijs ingesteld voor gas ten behoeve van elektriciteitsopwekking. Dit biedt mogelijk voordelen. De prijs van elektriciteit uit gas is vaak prijs zettend voor de gehele markt. Deze maatregel kan helpen de prijs voor de gehele elektriciteitsmarkt naar beneden te brengen en om overwinsten bij elektriciteitsproducenten tegen te gaan. Er kleven echter ook risico's aan dit voorstel: het prijsverschil moet met publieke fondsen gecompenseerd worden en er is kans op weglek van deze subsidie naar andere landen. Specifiek voor Nederland brengt deze maatregel mogelijk veel kosten mee, aangezien een relatief groot deel van de elektriciteit in Nederland met gascentrales wordt opgewekt. Een ander belangrijk nadeel is dat de maatregel kan leiden tot meer gasgebruik, terwijl juist ingezet wordt op gasbesparing.

Deze leden delen de kritiek van de Minister over een mogelijk prijsplafond op de groothandelsmarkt voor gas. Naar welke maatregelen gaat de voorkeur van de Minister uit en hoe beoordeelt hij het Europese krachtenveld?

2. Antwoord van het kabinet

Het kabinet pleit samen met Duitsland voor snelle totstandkoming van gezamenlijke gasinkoop. Gezamenlijke inkoop kan, in samenspel met verdere maatregelen, bijdragen aan het duurzaam verlagen van de gasprijs en het verminderen van de prijsvolatiliteit, maar heeft niet dezelfde risico's voor leveringszekerheid en financiële consequenties als een prijsplafond op de groothandelsmarkt. Daarnaast is een gecoördineerde aanpak nodig voor het vullen van de gasopslagen voor de winter van 2023–2024. Verder bepleit het kabinet onder meer geïntensiveerde en beter gecoör-

dineerde outreach naar onze gas-leverende partners, het verder reduceren van de gasvraag door meer ambitieuze en bindende reductiedoelen en het stimuleren van hernieuwbare energie, zoals waterstof.

Daarnaast staan voornoemde leden, indachtig de reeds aangenomen moties van de leden Heinen (Kamerstuk 21 501-07, nr. 1860), Eppink (Kamerstuk 21 501-07, nr. 1891) en Omtzigt (Kamerstuk 35 925, nr. 169) afwijzend tegenover gezamenlijke EU-schulden.

De leden van de VVD-fractie hebben kennisgenomen van de verscheidene voorbereidingen op het gebied van externe betrekkingen. Zij vragen zich af of Bosnië-Herzegovina hierbij betrokken moet worden. Sinds de afgelopen verkiezingen is het onrustig in Bosnië-Herzegovina. Voornoemde leden vinden dit zorgelijk. Hoe beoordeelt de Minister de ontstane situatie, de oorzaken waaronder het handelen van de Hoge Vertegenwoordiger en de mogelijke weg voorwaarts?

3. Antwoord van het kabinet

Op 2 oktober, direct na het sluiten van de stembussen, heeft Hoge Vertegenwoordiger Schmidt zijn «Bonn Powers» ingezet om de Grondwet van de Federatie Bosnië en Herzegovina en de kieswet te wijzigen. Het kabinet steunt op zichzelf de door Schmidt genomen maatregelen die bijdragen aan het vergroten van de politieke functionaliteit van de Federatie omdat deze binnen zijn mandaat vallen. Tegelijkertijd is het kabinet bezorgd dat de ingreep van de Hoge Vertegenwoordiger bijdraagt aan de verdere etnisering van het politieke systeem in Bosnië. Die zorgen zijn door Nederland zowel in EU-verband als bij de Hoge Vertegenwoordiger gedeeld en Nederland zal dat in de toekomst ook blijven doen.

Tegelijkertijd hebben deze leden vernomen dat de Europese Commissie Bosnië-Herzegovina zal aanbevelen voor kandidaat-lidmaatschap. Hoe beoordeelt de Minister dit?

4. Antwoord van het kabinet

Het kabinet steunt het EU- perspectief van landen in de Westelijke Balkan, waaronder Bosnië en Herzegovina. Het kabinet bestudeert momenteel de voortgangsrapportage over Bosnië en Herzegovina die de Europese Commissie op 12 oktober heeft gepresenteerd, inclusief de aanbeveling voor kandidaat-lidmaatschap. Uw Kamer ontvangt hierover zoals gebruikelijk een kabinetsappreciatie voorafgaand aan de Raad Algemene Zaken van 18 november (waar het jaarlijkse uitbreidingsrapport van de Commissie zal voorliggen).

De leden van de PVV-fractie merken op dat de Europese Commissie het kandidaat-lidmaatschap van de Europese Unie wil verlenen aan Bosnië-Herzegovina, omdat aldus Europese Commissievoorzitter Von der Leyen «we dit momentum moeten grijpen». Deelt de Minister de mening van deze leden dat dit een slecht idee is en is hij van plan dit bij de aankomende Raad Algemene Zaken kenbaar te maken?

5. Antwoord van het kabinet

Het kabinet steunt het EU- perspectief van landen in de Westelijke Balkan, waaronder Bosnië en Herzegovina. Het kabinet bestudeert momenteel de voortgangsrapportage over Bosnië en Herzegovina die de Europese Commissie op 12 oktober heeft gepresenteerd, inclusief de aanbeveling voor kandidaat-

lidmaatschap. Uw Kamer ontvangt hierover zoals gebruikelijk een kabinetsappreciatie voorafgaand aan de Raad Algemene Zaken van 18 november as.

Deelt de Minister ook de mening dat iedere crisis door de Europese Commissie wordt aangegrepen om te komen tot meer Europese Unie? Wat gaat hij doen om dit te voorkomen?

6. Antwoord van het kabinet

De Europese Unie en Europese samenwerking stelt ons in staat problemen op te lossen die individuele lidstaten niet alleen kunnen oplossen. Daarbij beoordeelt het kabinet ieder nieuw voorstel van de Europese Commissie kritisch op proportionaliteit en subsidiariteit zodat het hieruit voortvloeiende beleid niet verdergaat dan noodzakelijk om het probleem op te lossen, en dat dit gebeurt op het niveau dat het meest passend is (gemeentelijk, provinciaal, nationaal of Europees).

De leden van de CDA-fractie merken op dat de oorlog in Oekraïne zorgt voor de noodzaak om ook de Europese Unie als geopolitieke actor te zien. De Russische agressie tegen Oekraïne blijft aanhouden, met als vergelding voor de brug naar de Krim veel raketten die ook op burgerdoelen inslaan. Alleen Frankrijk lijkt nog telefonisch contact te onderhouden met Poetin. Deze leden vragen in hoeverre de Europese Commissie nog contact onderhoudt met Moskou. Kan de Europese Commissie nog bemiddelen om vrede te stichten?

7. Antwoord van het kabinet

Met het brede instrumentarium dat de EU inzet, waaronder economische, militaire, humanitaire en financiële steun aan Oekraïne en sancties tegen Rusland, speelt de EU een belangrijke rol bij het vergroten van de druk op Rusland om de Russische agressie tegen Oekraïne te beëindigen en Oekraïne volledige zeggenschap terug te geven over het eigen grondgebied. De recente illegale annexatie van Oekraïense regio's Donetsk, Loehansk, Cherson en Zaporizja door Rusland, en de gedeeltelijke mobilisatie in Rusland, maken echter duidelijk dat de Russische autoriteiten momenteel niet daadwerkelijk geïnteresseerd zijn in vredesbesprekingen. Dit maakt dat er op dit moment weinig perspectief is voor een snel einde aan deze agressieoorlog via de diplomatieke weg.

Voornoemde leden zijn voorstander van het energieplafond. Echter, kan het ingrijpen op de gasmarkt kan ook negatief werken voor energiebesparing en verduurzaming. De aan het woord zijnde leden vragen wat het speelveld is binnen Europa met betrekking tot een mogelijk nieuw wetgevend pakket van Europese Commissievoorzitter Von der Leyen op dit gebied. Heeft Nederland medestanders die ook kritisch zijn op een dergelijk gasplafond?

8. Antwoord van het kabinet

Een groep van 15 lidstaten heeft een brief gestuurd naar de Commissie waarin wordt gepleit voor een prijsplafond op gas. In de Brusselse discussie blijkt echter dat deze landen verschillende vormen van prijsplafonds voor ogen hebben. Een aantal lidstaten is met Nederland kritisch op een prijsplafond op de groothandelsmarkt. Er lijkt daarmee op dit moment geen sprake te zijn van een gekwalificeerde meerderheid voor een prijsplafond op de groothandelsmarkt.

Na de pandemie zijn wij op het Europese continent onderdeel van een oorlog. Dit krijgt steeds meer de vorm van een economische oorlog tussen Rusland en de EU. De staatssteun die wordt gegeven door veel landen, gevolgen van de, naar mening van deze leden terechte, sancties en gevolgen van de oorlog zorgen voor veel druk op de economie. De hoge inflatie zorgt ervoor dat veel landen individueel acteren en maatregelen nemen die naast de al bestaande economische druk ook nog kans geeft op een ongelijk speelveld binnen de Unie. De leden van de CDA-fractie vragen of het kabinet kan schetsen welke landen meer steun geven en hoe dit het gelijke speelveld binnen de Europese Unie raakt. Zitten er risico's aan de groot uiteenlopende steunpakketten? Vergroten de grote steunpakketten van onder andere Duitsland bijvoorbeeld de kans op een ongelijk speelveld voor ondernemers binnen de Europese Unie?

9. Antwoord van het kabinet

Het kabinet heeft oog voor de effecten van steunmaatregelen op het gelijke speelveld en volgt de besluitvorming en uitwerking van maatregelen in andere lidstaten. Het kabinet benadrukt bij de Commissie dat de staatssteunregels verstoring van het gelijke speelveld zoveel mogelijk moeten voorkomen en dat staatssteun op grond van het tijdelijk crisissteunkader daarom gericht en tijdelijk moet zijn, waarbij prikkels tot verduurzaming bovendien zo min mogelijk worden verstoord. Vanwege de grote diversiteit aan maatregelen en verschillen – tussen bedrijven, tussen de verschillende economische structuur van de lidstaten, en verschillende impact van de hoge energieprijzen – is het echter niet eenvoudig om een vergelijking te maken tussen de nationale pakketten en de effecten ervan op het gelijke speelveld volledig in kaart te brengen.

Wat kunnen we verwachten van de Europese Commissie en de Raad met betrekking tot de belangrijkste zaken die de lidstaten collectief raken of kwetsbaar maken? Wanneer kunnen we iets verwachten?

10. Antwoord van het kabinet

Over eventuele nieuwe wetgevende voorstellen van de Commissie zal de Kamer zoals altijd tijdig geïnformeerd worden via de geannoteerde agenda van de relevante Raden en via BNC-fiches.

De leden van de CDA-fractie merken op dat de Raad Algemene Zaken ook de voorbereiding van de EU-ASEAN top zal bespreken. China is handelspartner, maar heeft gedurende de zomer ook internationaal geëscaleerd naar aanleiding van het bezoek van Nancy Pelosi, Voorzitter van het Huis van Afgevaardigden van de Verenigde Staten, aan Taiwan. Deze leden vragen in hoeverre Nederland medestanders kan verwachten als het gaat om een gesprek over de spanningen en mensensituatie van de Oeigoeren in China. Is hier unanimitieit binnen de Europese Unie over te vinden, ook om dit tijdens de EU-ASEAN top bespreekbaar te maken?

11. Antwoord van het kabinet

De zorgen over de spanningen rond Taiwan en de mensenrechtensituatie in China worden binnen de EU breed gedeeld. Enkele lidstaten stellen zich daarbij doorgaans terughoudend op waardoor het bereiken van consensus soms moeilijk is. De Nederlandse inzet voor deze eerste EU-ASEAN top is om afspraken te maken met ASEAN om gezamenlijke uitdagingen, zoals klimaatverandering en het veranderende krachtenveld op het gebied van handel, internationale rechtsorde en veiligheid, aan te pakken. Belangrijkste is dat de EU en ASEAN vanuit

gedeelde waarden en belangen een goede dialoog aangaan, waarbij van Nederlandse zijde ook het belang van mensenrechten en versterking van de samenwerking in multilateraal kader aan de orde komt.

Daarnaast zullen de betrekkingen tussen de EU en China de komende jaren op de agenda staan. De aan het woord zijnde leden vragen in hoeverre de strategische afhankelijkheden en kwetsbaarheden van de EU hierin worden meegenomen. Wordt er rekening gehouden met zorgen voor een sterkere strategische autonomie van Europa in deze toekomst-schets? Kan het kabinet reflecteren hoe ingezet gaat worden op de betrekkingen met China als het gaat om strategische goederen en kennis?

12. Antwoord van het kabinet

De EU-China betrekkingen zijn breed en complex. China en de EU zijn belangrijk voor elkaars verdien- en innovatievermogen, mede gegeven de grote verwevenheid van internationale waardeketens. Tegelijkertijd is er in NL en de EU veel aandacht voor de risico's en kwetsbaarheden die deze verwevenheid met zich meebrengt. Er zijn de afgelopen jaren daarom veel stappen gezet om middels landenneutrale maatregelen onze weerbaarheid te versterken. Ook wordt momenteel vorm gegeven aan een nationale grondstoffenstrategie.

Het kabinet zet breder in op de versterking van de weerbaarheid van de Nederlandse economie en de Open Strategische Autonomie van de EU, waarbij het mitigeren van risicovolle strategische afhankelijkheden een groot onderdeel is. Diversificatie speelt hierbij een belangrijke rol, naast beleidsinstrumenten zoals *Important Projects of Common European Interests (IPCEIs)* en de EU Chips Act. Uw Kamer wordt binnenkort middels een Kamerbrief separaat geïnformeerd over de kabinetsbrede visie op Open Strategische Autonomie en de Nederlandse inzet op initiatieven om de OSA-agenda voort te brengen. Het kabinet heeft de Nederlandse inzet vormgegeven langs drie bouwstenen die met elkaar samenhangen en elkaar versterken: 1) het structureel versterken van de politiek-economische fundamenteën van de EU; 2) het mitigeren van de risico's van strategische afhankelijkheden; en 3) het vergroten van het geopolitiek handelingsvermogen van de EU.

De VS voeren de chipoorlog met China flink op. Nederland is een sterke speler in de halfgeleiderindustrie en zal hierin ook positie moeten kiezen. De aan het woord zijnde leden vragen wat de inzet is van Nederland en Europa. Wanneer wordt dit besproken tijdens één van de Europese raden?

13. Antwoord van het kabinet

De inzet van Nederland en de EU is om ons halfgeleider ecosysteem weerbaarder te maken door zowel de risico's van strategische afhankelijkheden en kwetsbaarheden te mitigeren als onze sterktes verder uit te bouwen. Dit vergt een holistische aanpak van verschillende instrumenten, die in verschillende Raden worden besproken. Zo staat bijvoorbeeld de bredere thematiek omtrent strategische afhankelijkheden op de agenda van de RBZ Handel van 31 oktober (Kamerstuk 21 501-02, nr. 2532) en de EU Chips Act op de agenda van de Raad voor Concurrentievermogen van 1 december.

De leden van de D66-fractie lezen over de gas- en energieplannen binnen de EU. Zij vernemen dat Europese Commissievoorzitter Von der Leyen verschillende opties bespreekt en dat het kabinet openstaat voor nadere uitwerking. Acht het kabinet het noodzakelijk dat er uiterlijk bij de aankomende Raad Algemene Zaken besluiten worden genomen over deze opties? Wanneer kan het aangekondigde wetgevende pakket worden verwacht?

14. Antwoord van het kabinet

De Europese Raad van 20 en 21 oktober zal conclusies aannemen die richting geven aan de verdere energiediscussie. Besluitvorming over voorstellen zal bij een Energieraad plaatsvinden. Het kabinet steunt die volgordelijkheid, aangezien de Europese Raad niet het gremium is om de technische details van een voorstel uit te onderhandelen. De Europese Commissie heeft aangegeven voorafgaand aan de Europese Raad met een voorstel te zullen komen.

Voornoemde leden lezen over de economische situatie als gevolg van de Russische inval in Oekraïne. Deze leden zijn zich ervan bewust dat de aanval jegens Oekraïne van de Russische agressor economisch veel gevolgen heeft voor het Europese continent. Zij hebben een aantal vragen over de steun van de Europese Unie en de lidstaten aan Oekraïne in vergelijking met de steun van de VS. Is de Minister zich ervan bewust dat veruit de meeste financiële, humanitaire en militaire hulp aan Oekraïne komt vanuit de VS, zowel absoluut als relatief gezien in vergelijking met de EU? Deelt hij de mening dat de VS niet de grootste last moet dragen voor de oorlog op ons continent maar dat de EU en haar lidstaten nog veel meer moeten en kunnen doen? Hoe duidt hij de grote steun van de VS in vergelijking met de steun vanuit de EU en de lidstaten? Gaat de Minister aandacht vragen voor deze discrepantie?

15. Antwoord van het kabinet

Het kabinet heeft veel waardering voor de omvangrijke militaire, humanitaire en financiële steun van de VS aan Oekraïne, en de grote verantwoordelijkheid die de VS neemt voor Europese veiligheid en de internationale rechtsorde. Hierbij wordt nauw samengewerkt met Europese landen, de EU en andere gelijkgezinde landen, zoals op het vlak van sancties en bij de coördinatie van militaire steun.

Vanwege de verschillende meetmethodes en verschillende maten van vertrouwelijkheid, is het lastig om goede vergelijkingen te maken van de steunverlening per land. Dit neemt niet weg dat Europa verantwoordelijkheid moet nemen en sneller tot uitkering van de toegezegde steun komt. Daar dringt Nederland in Europa consistent en stevig op aan. Daarnaast refereert de D66-fractie zelf al aan de relatief grote gevolgen van de strenge sancties op de Europese economie en moet opgemerkt worden dat EU-lidstaten forse bedragen vrijmaken voor vluchtelingenopvang.

Voor Nederland geldt dat we relatief omvangrijke militaire steun geven en voortdurend kijken wat er op dat vlak meer kan. Wat betreft liquiditeitssteun dringt Nederland er in de EU op aan dat de resterende financiële steun voor 2022 zo snel mogelijk aan Oekraïne wordt uitgekeerd. Het kabinet heeft uitgesproken zijn *fair share* te gaan leveren aan de steun die Oekraïne nodig heeft voor wederopbouw en roept ook andere landen op dat te doen. Voor de *winterization* heeft het kabinet tijdens de jaarvergadering

van de Wereldbank EUR 70 miljoen als eerste schenking vrijgemaakt, om Oekraïne door de komende winter heen te helpen.¹

De leden van de D66-fractie lezen dat de Raad Algemene Zaken de discussie over China in de Europese Raad zal voorbereiden. De relatie met China is het afgelopen jaar complexer geworden. Deze leden hebben vernomen dat de Mensenrechtenraad van de VN heeft besloten de mensenrechtenschendingen in de Chinese provincie Xinjiang niet te bespreken. Voornoemde leden hebben hierover enkele vragen. Met het oog op de EU-ASEAN top van 14 december a.s. betreuren de aan het woord zijnde leden dat ASEAN-land Indonesië in de VN Mensenrechtenraad tegen de motie heeft gestemd om de mensenrechtenschennis in China op de agenda te zetten. Hoe gaat de Minister zich verhouden tegenover de ASEAN-landen met betrekking tot deze mensenrechtenschennis? Deelt hij de zorgen over hoe deze geopolitieke partner zich tegenover China beweegt?

16. Antwoord van het kabinet

Het kabinet betreurt dat de resolutie in de VN Mensenrechtenraad over de mensenrechtensituatie in Xinjiang op 6 oktober jl. niet is aangenomen. De VN Mensenrechtenraad is de geëigende plek om over dergelijke mensenrechtensituaties te praten. De landen die tegen deze resolutie hebben gestemd zijn geografisch breed verspreid. De tegenstemmen zijn een aansporing om actiever het gesprek aan te gaan met de landen die tegen stemden, inclusief ASEAN-landen, om hun overwegingen beter te begrijpen en op onze beurt toe te lichten waarom wij belang hechten aan het werk van de Mensenrechtenraad en het mandaat van OHCHR, ook als het gaat om de situatie in specifieke landen. Dat is een dialoog die wij voor de langere termijn aan moeten gaan en die verder gaat dan de stemming over een specifieke resolutie.

Ook vragen deze leden hoe de Minister aankijkt tegen samenwerking met andere ASEAN-landen met betrekking tot sancties.

17. Antwoord van het kabinet

In 2020 sloten de EU en ASEAN een strategisch partnerschap gebaseerd op gedeelde waarden zoals internationale rechtsorde, een effectief multilateraal systeem en vrije en eerlijke handel. Onderdeel van dit partnerschap is regelmatige dialoog en samenwerking op thema's zoals klimaat, veiligheid en mensenrechten, waar sanctiesamenwerking onderdeel van zou kunnen zijn. Algemeen uitgangspunt bij sancties is dat deze het meest effectief zijn in een zo breed mogelijke internationale coalitie. De meeste ASEAN-landen volgen de VN-sancties, zoals de maatregelen gericht op tegengaan terrorismefinanciering en non-proliferatie. De EU hecht hier grote waarde aan. Het kabinet verwelkomt bovendien de aankondiging van sancties tegen Rusland door Singapore, daags na het binnenvallen van Oekraïne. Dit sluit aan bij de EU-inzet tot een zo breed mogelijke coalitie. Het kabinet zal zich in EU-verband hard maken voor actieve samenwerking met ASEAN-partners, inclusief op sanctieterrein, waaronder ook het tegengaan van sanctieomzeiling.

Het lid van de BBB-fractie heeft het nieuws bereikt dat de graantransporten vanuit Odessa door recentelijke bombardementen opnieuw tot stilstand zijn gekomen. Graag ziet zij dat de Minister zich in Brussel

¹ Kamerstuk 36 045, nr. 116.

maximaal inzet om omstandigheden te creëren die zorgen dat graantransporten hervat worden en zo min mogelijk geïnterrumped worden.

18. Antwoord van het kabinet

Het is het kabinet bekend dat Rusland de kritische infrastructuur in Oekraïne probeert uit te schakelen. Op basis van beschikbare VN gegevens zijn afgelopen dagen schepen geladen en vertrokken vanuit de haven van Odessa, maar dat kan onder de huidige ontwikkelingen ieder moment veranderen. Veiligheid van schepen, bemanning en lading zijn uiteraard een belangrijke randvoorwaarde. Het kabinet zet zich bij de Europese Commissie actief in, zoals voor het continueren van het faciliteren van de Solidarity Lanes, en steunt de VN oproep voor verlenging van het Black Sea Grain Initiative. Het kabinet heeft eerder toegezegd de capaciteit van UNCTAD en het Center for Humanitarian Dialogue te ondersteunen met een financiële bijdrage. Beide zijn betrokken bij de onderhandelingen over verlenging van de granddeal.

Het kabinet neemt hier in principe alles over wat de Europese Commissievoorzitter Von der Leyen voorstelt, behalve dan het prijsplafond waar het kabinet op tegen is. Het kabinet staat ervoor open het «Iberische model» dat voorgesteld wordt verder uit te werken zonder hierop heel hard nee te zeggen. Echter, heeft het invoeren van het «Iberische model» op Europese schaal geen onderbrekende gevolgen voor de gehele markt? Dat dit effect werkt voor Spanje en Portugal, betekent nog niet dat dit een goed idee is voor alle Europese landen. Misschien werkt dit beleid op grote schaal wel tot marktproblemen. Daarnaast zijn Portugal en Spanje niet aangesloten op het Europese gasnetwerk. Welk effect heeft dit «Iberische model» op de Europese landen die wel aangesloten zijn op het Europese gasnetwerk?

19. Antwoord van het kabinet

Doordat Portugal en Spanje extra LNG-importcapaciteit hebben en beperkt verbonden zijn met de rest van Europa kunnen zij gemakkelijker een hogere gasvraag opvangen dan andere EU-lidstaten. Zie verder het antwoord op vraag 1.

Daarnaast heeft het lid van de BBB-fractie de brief van de Europese Commissievoorzitter Von der Leyen gelezen. Zij heeft een aantal vragen over de vier voorgestelde acties en zou graag willen weten wat het kabinet vindt van de vragen/opmerkingen die gesteld zijn.

Het eerste betreft een voorstel om de prijs van gas te verlagen waarbij de Europese Commissievoorzitter Von der Leyen een gascorridor wil opzetten die de kosten voor het leveren van (vloeibaar) gas vanuit Noorwegen en de VS lager moeten maken en daardoor de kosten voor beide partijen omlaag brengt.

Daarnaast wil Europese Commissievoorzitter Von der Leyen meer regels inbrengen en gezamenlijk met de leden en industrie een platform voor Europese energie oprichten. Dit doet ze om te voorkomen dat Europese landen tegen elkaar opbieden op de vrije markt en daardoor de prijs daarmee opdrijven. Ze wil ervoor zorgen dat met dit platform ook wordt geïnvesteerd in de waterstofindustrie, zodat op de lange termijn Europa een minder afhankelijke energievoorziening heeft. Bij het lid van de BBB-fractie bestaat de indruk dat er naast deze «eerste taken» nog meer taken zijn. Welke zijn dat en zijn deze er specifiek op gericht om de energie voor burgers weer betaalbaar te maken? Zou het kabinet kunnen vertellen wat deze overige onbeschreven taken zijn en of zij het ermee eens is?

20. Antwoord van het kabinet

Voor een nadere beoordeling dient eerst het formele voorstel van de Europese Commissie te worden afgewacht. Dit wordt voorafgaand aan de ER verwacht. Uw Kamer zal hierover via de geëigende weg worden geïnformeerd.

Het tweede voorstel gaat over de hogere prijs die in Europa wordt betaald voor LNG dan andere buitenlandse actoren op de vrije markt, omdat in Europa de Title Transfer Facility (TTF) wordt gebruikt. Europese Commissievoorzitter Von der Leyen stelt voor om een complementair systeem op te tuigen dat een betere reflectie geeft van de realiteit en er uiteindelijk toe zal leiden dat er een lagere prijs ontstaat. Het lid van de BBB-fractie vraagt hoe zij dat gaat doen, waar het verschil zit tussen TTF en het nieuwe systeem, of dit verschil ook aangepast kan worden in de TTF i.p.v. een complementair systeem en of dit systeem permanent wordt. Kan de Minister zich vinden in de oprichting van zo'n complementair systeem en wat voor implicaties heeft dit voor de TTF? Dit lid vraagt zich af of zo'n complementair systeem niet een volledige vervanging van het TTF betekend en of dat op de lange termijn geen negatieve gevolgen heeft? Hoe ziet de Minister dit?

21. Antwoord van het kabinet

Het kabinet staat open voor de ontwikkeling van een vrijwillig te gebruiken alternatieve benchmark die meer representatief is voor de gasmarkt in delen van Europa en voor de LNG-markt. Het is nu in eerste instantie aan de Commissie om hier een voorstel voor te doen.

In de tussentijd wil Europese Commissievoorzitter Von der Leyen een prijsplafond voor gas in relatie tot de TTF om aan te geven dat er voor Europa een limiet is aan de hoogte van de gasprijzen. Het lid van de BBB-fractie vraagt hoe de markt hierop gaat reageren en of dit er niet voor zorgt dat LNG tankers op de oceaan omkeren en naar Azië gaan in plaats van naar Europa. Hoe denkt de Minister over het invoeren van een prijsplafond?

22. Antwoord van het kabinet

Het kabinet is geen voorstander van een prijsplafond op de groothandelsmarkt voor aardgas, omdat dit risico's meebrengt voor de leveringszekerheid en kan leiden tot fysieke tekorten. Het klopt dat, afhankelijk van de hoogte van een prijsplafond, LNG-stromen zich kunnen verplaatsen naar delen van de wereld waar meer wordt betaald.

Voordat zo'n prijsplafond ingevoerd wordt moeten er solidariteit afspraken worden gemaakt tussen de lidstaten en moet er meer gas bespaard worden. Begrijpt de Minister dat dit betekent dat Nederland bijvoorbeeld aan Duitsland moet beloven om Groningen open te gooien in geval van abrupte crisis? Heeft hij zicht op hoeveel procent gas er nog bespaard moet worden en of deze besparing realistisch is om te vragen van overige Europese landen?

23. Antwoord van het kabinet

Het kabinet is voorstander van aanvullende gasbesparingsafspraken. Het is in eerste instantie aan de Commissie om hier een voorstel voor te doen.

Het derde voorstel behelst de hoge gasprijzen die momenteel ook zorgen voor ongelofelijk hoge elektriciteitsprijzen doordat we de prijs van elektriciteit erg laten afhangen van de prijs van gas. Europese Commissie-

voorzitter Von der Leyen stelt voor een tijdelijk prijsplafond in te voeren voor het gas dat gebruikt wordt om elektriciteit op te wekken. Dit is in anticipatie met de grotere hervormingen van de Europese energiemarkt. Ze willen het zo ontwerpen dat met deze maatregel niet meer gas wordt gebruikt, want deze maatregel gaat er ook voor zorgen dat de prijs van gas gedempt gaat worden. Waardoor je dus meer verbruik krijgt. Het lid van de BBB-fractie vraagt of het niet veel effectiever is erop aan te dringen bij andere lidstaten de faciliteiten van alternatieve energieopwekking niet te sluiten, aangezien dit effect heeft op de gehele Europese energie markt? Hoe ziet de Minister dit?

24. Antwoord van het kabinet

Iedere EU-lidstaat kan beslissen over zijn eigen energiemix. Het is niet aan het kabinet om hierover te oordelen.

Het vierde voorstel behelst het meer geld uittrekken voor een krachtiger REPowerEU. Daarnaast wil Europese Commissievoorzitter Von der Leyen meer investeren in infrastructuur, zoals pijpleidingen, interconnectors en energie efficiëntie. «By the end of the next year we will present our ideas to Council and Parliament for a more decarbonised future». Het lid van de BBB-fractie maakt zich zorgen om deze zin. Is het niet de bedoeling om zo snel mogelijk de energie betaalbaar te maken/houden voor de burgers van de lidstaten? De energiecrisis is een crisis vanwege de acute onbetaalbare prijzen van energie voor de burgers van de lidstaten, de crisis zit niet het duurzaamheidsaspect daarvan. Hoe definieert de Minister de huidige «energiecrisis» en is hij het ermee eens dat betaalbaarheid een prioriteit hoort te zijn? Gaat hij Europese Commissievoorzitter Von der Leyen erop wijzen dat de visie statement zijn pijlen hoort te richten op betaalbaarheid en niet duurzaamheid?

25. Antwoord van het kabinet

Het kabinet ziet de energietransitie als de belangrijkste weg om op termijn energieonafhankelijk te worden. Naast de noodzaak om ons energiesysteem toekomstbestendig en weerbaar te maken en de klimaatcrisis aan te pakken, is hernieuwbare energie over het algemeen ook goedkoper dan andere vormen van energie. Tegelijkertijd neemt het kabinet voor de korte termijn maatregelen om de energierekening van consumenten naar beneden te brengen en bepleit het kabinet op EU-niveau aanvullende maatregelen om te voorkomen dat er een onnodig hoge gasprijs wordt betaald.

Economische situatie

Wat betreft de economische situatie merkt het lid van de BBB-fractie op dat de oorlog in Oekraïne grote prijsstijgingen veroorzaakt voor de burger, terwijl deze situatie een gevolg is van hoe de maatschappij is ingericht, namelijk een maatschappij waarin veiligheid en stabiliteit van goederen ten koste ging van efficiëntie. Deelt de Minister de mening dat het tijd wordt dat we als samenleving kritischer gaan kijken naar de economische samenwerking met autocratieën wanneer het aankomt op basisvoorzieningen?

26. Antwoord van het kabinet

Het kabinet is van mening dat de manier waarop we op dit moment bijvoorbeeld aankijken tegen onze energieafhankelijkheid van Rusland al sterk veranderd is. In dat opzicht is de Russische oorlog in Oekraïne een *wake-up call*. De huidige internationale verschuivingen dwingen ons het beeld te herzien dat economische betrekkingen die gepaard gaan met wederzijdse

afhankelijkheden per definitie stabiliteit teweegbrengen. Des te meer wanneer het strategische afhankelijkheden betreft van landen waarbij het risico bestaat dat zij dergelijke afhankelijkheden als geopolitiek drukmiddel gaan inzetten. Het mitigeren van de risico's van strategische afhankelijkheden is daarom een prioriteit van het kabinet. Het kabinet zet breder in op de versterking van de weerbaarheid van de Nederlandse economie en de open strategische autonomie van de EU, waarin internationale samenwerking met gelijkgezinde partners centraal staat.

Daarnaast is voornoemd lid er stellig van overtuigd dat veel vormen van «gemeenschappelijke fondsen» binnen de Europese Unie een slechte ontwikkeling zijn en dat we nooit naar een «schuldenunie» moeten gaan. Het Coronaherstelfonds is een fonds dat opgericht moest worden doordat de aanpak van de strijd tegen Corona ervoor zorgde dat een groot deel van de bedrijven zouden moeten sluiten. Dit was een keuze op basis van maatschappelijk virusbestrijdingsbeleid. Eurobonds en gemeenschappelijke fondsen die sommige lidstaten nu willen oprichten zijn een gevolg van slecht financieel beleid. De Minister moet er als eerst op inzetten om lidstaten die momenteel niet voldoen aan de eisen van het Stabiliteits- en Groeipact terecht te wijzen, voordat er weer penibele financiële situatie ontstaan. En er ook daadwerkelijk consequenties aan hangen. Nederland moet niet accepteren dat er nieuwe fondsen/mechanismen opgericht gaan worden voordat landen zich gaan houden aan een pact waaronder ze zelf een handtekening hebben gezet. Als een land zich niet kan houden aan de basis principes van het Stabiliteits- en Groeipact dan moeten ze hieruit stappen. Daarnaast moet de Minister zich af gaan vragen of het een goed idee is om een monetaire unie te vormen met landen die niet kunnen voldoen aan de begrotingsdiscipline die wij gezond en nodig achten. Is hij bereid om te kijken naar alternatieve vormen van een monetaire unie met Europese landen die zich wel kunnen houden aan het Stabiliteits- en Groeipact?

27. Antwoord van het kabinet

Voor de visie op de monetaire unie verwijst het kabinet naar de Kamerbrief van 2 september jl. (Kamerstuk 21 501-20, nr. 1825), en de uitgangspunten die daarin worden geschetst. De brief gaat ook in op de inzet van dit kabinet op het Stabiliteits- en groeipact, in aanvulling op de kamerbrief over dat onderwerp van maart jl. (Kamerstuk 21 501-07, nr. 1815).

Wat betreft China en voorbereiding EU-ASEAN top merkt het lid van de BBB-fractie op dat China, evenals Rusland, een niet democratische staatsvorm kent maar tegelijkertijd een enorm belangrijke schakel vormt in ons economische systeem. Is de Minister al begonnen met het ontwerpen van een economische strategie voor wanneer China, mogelijk in de toekomst, deze economische positie misbruikt en de stabiliteit van de samenleving in gevaar brengt?

28. Antwoord van het kabinet

Het vergroten van de weerbaarheid van de Nederlandse economie en de open strategische autonomie van de EU is voor het kabinet een belangrijke prioriteit. Zoals gesteld in het coalitieakkoord, wordt er ingezet op het verminderen van de afhankelijkheid voor strategische goederen en grondstoffen. Gegeven de verwevenheid en de grootte van de interne markt is het daarbij van belang om hiervoor primair op EU-niveau beleid te voeren. Voor het tegengaan en mitigeren van risico's van strategische afhankelijkheden loopt binnen de EU een groot aantal beleidstrajecten.

Zo wordt onder andere ingezet op diversificatie van handelspartners gefaciliteerd door handelsakkoorden en het vormen van industriële allianties. Andere voorbeelden van EU beleidsinitiatieven die bijdragen aan het verminderen van de risico's van strategische afhankelijkheden zijn de EU Chips Act, *Important Projects of Common European Interest (IPCEI)* en de *Critical Raw Materials Act*.

Beleidsdebat Europese Kiesakte

De leden van de VVD-fractie lezen dat het Tsjechische voorzitterschap een discussie over het initiatiefvoorstel van het Europees Parlement inzake de Europese Kiesakte heeft geagendeerd. Deze leden lezen dat verschillende lidstaten bezwaren hebben tegen verscheidene onderdelen van het initiatiefvoorstel. Ook zij zijn huiverig over het initiatiefvoorstel en zijn tevreden met de verwijzing van het kabinet naar de motie van het lid Strolenberg c.s. (Kamerstuk 36 104, nr. 6). Is de verwachting van de Minister dat het krachtenveld tussen lidstaten een uiteindelijke besluitvorming over het initiatiefvoorstel in de weg zal zitten? Welke landen vinden zich ook in het standpunt van de Minister? Zijn er landen die zich hebben uitgesproken vóór het initiatiefvoorstel? Verwacht hij een sterke positie te hebben in de Raad om zijn standpunt over te brengen?

29. Antwoord van het kabinet

In het kader van het krachtenveld is het van belang te benadrukken dat dit initiatiefvoorstel een bijzondere wetgevingsprocedure volgt, waarbij het Europees Parlement initiatiefrecht heeft, en de Raad besluit op basis van unanimititeit, na goedkeuring door het Europees Parlement. Het Raadsbesluit moet daarnaast goedgekeurd worden volgens de grondwettelijke bepalingen van elke lidstaat, voordat deze in werking kan treden. De huidige standpunten van de lidstaten (voor zover bekend) kunt u raadplegen op *Delegates Portal*.²

De leden van de PVV-fractie vragen zich af of het niet zo zou moeten zijn dat de deadline voor een gele kaart-procedure opnieuw zou moeten gaan lopen omdat het Europees Parlement de aanbieding van de wet niet naar de Kamervoorzitters heeft gestuurd, maar in een standaard brief aan de griffier, waardoor een aantal parlementen de aanbieding van de wet niet tijdig hebben opgemerkt.

30. Antwoord van het kabinet

Wat betreft de deadline voor de gele kaart-procedure verwijst het kabinet naar de beantwoording door de Minister van BZK van de schriftelijke vragen van de leden Dekker-Abdulaziz, Sjoerdsma en Dassen van 5 juli 2022.³ Het kabinet is niet bekend aan wie het Europees Parlement de aanbieding van het initiatiefvoorstel heeft gestuurd.

In het verslag van de informele Raad Algemene Zaken van 15 juli 2022 lezen voornoemde leden dat Nederland, conform de motie van het lid Strolenberg c.s. (Kamerstuk 36 104, nr. 6), kritisch is ten aanzien van de transnationale kieslijsten. Kan de Minister bevestigen dat de inzet van Nederland ten aanzien van de transnationale lijsten niet alleen kritisch is, maar dat Nederland deze afwijst, conform de hiervoor genoemde motie?

31. Antwoord van het kabinet

² Delegates Portal, documentnummer 9333/22.

³ Aangangsel Handelingen II 2021/22, nr. 3387.

Nederland zal tijdens de bespreking, conform motie van het lid Strolenberg c.s., benoemen dat het negatief staat ten aanzien van het voorstel om transnationale kieslijsten te introduceren.

De leden van de CDA-fractie merken op dat in de Raad Algemene Zaken ook de Europese Kiesakte besproken zal worden. De Minister geeft aan dat er wordt verwacht dat het speelveld hetzelfde gaat zijn. Deze leden vragen of verwacht wordt dat er besluiten worden genomen of stappen worden gezet op de Europese Kiesakte naar aanleiding van deze Raad.

32. Antwoord van het kabinet

Er is geen besluitvorming voorzien. Op de agenda van de RAZ staat een verkennende discussie over elementen van het voorstel. Nederland zal hieraan deelnemen conform het kabinetsstandpunt en de uitkomst van het debat met uw Kamer hierover op 21 juni jl.

De leden van de SP-fractie zien dat een debat over de Europese Kiesakte is voorzien, zonder besluitvorming. Deze leden zijn blij dat de motie van het lid Strolenberg c.s. (Kamerstuk 36 104, nr. 6) leidend blijft en dat dit de kabinetsinzet zal zijn voor 18 oktober a.s. Zij willen benadrukken dat dit de lijn moet blijven gedurende de discussies in de Europese Raden. Daarnaast willen zij het kabinet herinneren middels de motie van het lid Leijten c.s. (Kamerstuk 36 104, nr. 5) aan de serieuze bezwaren ten aanzien van de subsidiariteit. Wanneer kan de Kamer de voortgangsbrief tegemoet zien met meer informatie over de onderhandelingen betreffende de wetgevingsresolutie en de Nederlandse inzet?

33. Antwoord van het kabinet

Op dit moment zijn er slechts verkennende gesprekken gevoerd over het initiatiefvoorstel van het Europees Parlement aangaande de Europese Kiesakte. Uw Kamer wordt hier verder conform de geldende informatieafspraken over geïnformeerd.

Het lid van de BBB-fractie merkt op dat de burger een dieptepunt ervaart in vertrouwen in de nationale overheid en tegelijkertijd een afstand voelt tussen de samenleving die zij ervaren en degene waarover bestuurders beslissingen maken. Voornoemd lid vindt het een slecht idee om transnationale kieslijsten te gebruiken tijdens EU verkiezingen omdat dit de afstand tussen de burger en de bestuur alleen maar groter maakt.

Conferentie over de Toekomst van Europa (CFE)

De leden van de VVD-fractie lezen dat het Tsjechisch voorzitterschap het doorsturen van de EP-resolutie over verdragswijziging naar de Europese Raad heeft geagendeerd. Voor deze leden is het subsidiariteitsbeginsel een belangrijk uitgangspunt. Zij zijn zich bewust van de hoeveelheid tijd en aandacht die is geleverd voor een verdragswijziging. Met het oog op het conflict in Oekraïne en complexe problematieken waarmee de EU wordt geconfronteerd zijn zij van mening dat een verdragswijziging op dit moment avers is van de belangen van Nederland en de EU. Deelt de Minister deze positie? Kan hij, ondanks dat hij pas op 15 november de uitkomst van de CFE met de Kamer zal bespreken, deze positie reeds uitspreken bij de Raad Algemene Zaken?

34. Antwoord van het kabinet

Een verdragswijzigingsprocedure en als onderdeel daarvan een Conventie zijn langdurige processen, die substantiële aandacht verdienen van de lidstaten en instellingen. Aandacht die volgens de meerderheid van de lidstaten op dit moment moet uitgaan

naar andere ontwikkelingen op het Europese continent. Het kabinet kan zich daarin vinden.

In hoeverre zijn er EU-lidstaten die zich actief voor verdragswijziging uitspreken?

35. Antwoord van het kabinet

Enkele lidstaten spreken zich mogelijk positief uit voor het doorsturen van de resolutie van het Europees Parlement naar de Europese Raad.

Voornoemde leden vinden dat er beter eerst gekeken kan worden naar concrete verbeteringen binnen het huidige verdrag, bijvoorbeeld rond migratie. Deelt de Minister dat uitgangspunt?

36. Antwoord van het kabinet

Ja.

Wil hij zich tijdens de Raad Algemene Zaken inzetten voor het uitvoeren van de aanbevelingen voor de bescherming van externe EU-grenzen door Frontex te versterken en de adaptatie van EU-regulatie om de uitdagingen van ongecontroleerde illegale migratie te adresseren?

37. Antwoord van het kabinet

Tijdens de RAZ van 18 oktober 2022 is geen bespreking voorzien over de uitvoering van specifieke aanbevelingen uit de Conferentie. Het kabinet erkent evenwel het belang van aanbeveling 42 van de Conferentie, die de rol van de EU in de aanpak van alle soorten irreguliere migratie beoogt te versterken en de bescherming van de buitengrenzen van de Europese Unie te verbeteren, zonder afbreuk te doen aan de mensenrechten. Het kabinet zet zich daar in het kader van de JBZ-Raad continu voor in.

De leden van de D66-fractie leden lezen dat 95 procent van de CFE-aanbevelingen zonder verdragswijzigingen kunnen worden opgevolgd en dat deze aanbevelingen dus passen binnen de huidige Verdragen. Deze leden vrezen echter dat het essentiële deel van de aanbevelingen mogelijk ligt binnen de overige vijf procent. Kan de Minister aangeven om welke aanbevelingen het hier gaan? Hoe belangrijk acht hij deze aanbevelingen?

38. Antwoord van het kabinet

Volgens zowel de analyse van het kabinet, als die van het Raadssecretariaat, zou mogelijk verdragswijziging nodig zijn om opvolging te geven aan bepaalde aanbevelingen op het terrein van gezondheidszorg, rechtsstaat, Europese democratie en onderwijs. Voor een nadere toelichting verwijst het kabinet graag naar de Kamerbrief van 8 juli jl. (Kamerstuk 35 982, nr. 6) Het kabinet hecht veel waarde aan de uitkomsten van de Conferentie omdat zij de inbreng van de burgers representeren, ook aan de hier bedoelde vijf procent. Het kabinet staat open voor verdragswijziging als dit in het Nederlands en Europees belang is en neemt daarbij ook deze aanbevelingen mee.

De leden van de SP-fractie zien dat de Conferentie over de Toekomst weer op de agenda staat. De hete aardappel blijft het mogelijk openbreken van het Verdrag van de EU. Dat wordt vergezeld met een Conventie hierover. Deze leden lezen dat er een stemming in november in de Raad is voorzien over deze mogelijke conventie. Is dit correct?

39. Antwoord van het kabinet

Zie ook het antwoord op de vragen 34 en 35. Het kabinet verwacht op korte termijn geen stemming.

Voorname leden lezen dat er al maanden discussies zijn over het eventueel toepassen van de Passerelleclausule waarmee benodigde meerderheden kunnen veranderen, maar dat er na maanden discussie nog steeds verdeeldheid is. Dit terwijl unanimititeit nodig is voor een wijziging. Hoe zinvol acht de Minister deze discussie nog nu duidelijk is dat het gevoelig ligt en de verdeeldheid groot is? Moeten wij hier als Nederland nog tijd aan verspillen?

40. Antwoord van het kabinet

Hoewel er op dit moment geen unanieme steun is voor het gebruik van specifieke passerelles op specifieke beleidsterreinen, is er in de Raad wel degelijk steun voor verdere bespreking van het gebruik van passerelles. Het kabinet steunt dit ook.

Hoe kijkt de Minister aan tegen het gebruik van burgerpanels voorafgaand aan het opstellen van belangrijke Europese wetgeving, zoals wordt voorgesteld door de Voorzitter van de Europese Commissie, Von der Leyen?

41. Antwoord van het kabinet

Het kabinet verwelkomt het gebruik van burgerpanels zoals voorgesteld door de Europese Commissie. De uitwisseling van informatie middels burgerpanels is waardevol voor de inhoudelijke vormgeving van nieuwe wetgeving en voor de democratische legitimiteit daarvan. Het kabinet zal ook de burgerdialogen op nationaal niveau voortzetten. Ter aanvulling op de eerdere Kamerbrief over de uitvoering van motie Koole⁴, ontvangt uw Kamer op korte termijn een verdere uitwerking conform motie Koole II.

Artikel 7 procedure Polen

De leden van de VVD-fractie lezen dat er stilgestaan zal worden bij de stand van zaken ten aanzien van de artikel 7-procedure jegens Polen. Deze leden delen de zorgen van de Minister over de staat van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht in Polen. Zij ondersteunen de kabinetspositie om de Europese Commissie te steunen in haar besluit een volgende stap te zetten in de lopende inbreukprocedure. Deze leden zijn benieuwd hoe de Nederlandse houding over de te nemen stappen tegen Polen zich verhoudt tot andere lidstaten. Wat is het krachtenveld in de Raad Algemene Zaken op dit onderwerp?

42. Antwoord van het kabinet

Het krachtenveld in de Raad wisselt per rechtsstaatinstrument, maar in algemene zin geldt dat het kabinet op het rechtsstaatsdossier zoveel mogelijk optreedt met een groep gelijkgezinde lidstaten. Voor de inzet van de Artikel 7 procedure houdt het kabinet het krachtenveld nauwlettend in de gaten en blijft inzetten op actieve deelname van zo veel mogelijk lidstaten.

In hoeverre heeft de Poolse regering drukmiddelen om EU-lidstaten tegen een artikel 7-procedure te laten stemmen?

43. Antwoord van het kabinet

---

⁴ 2022D21609

De artikel 7-procedure jegens Polen bevindt zich momenteel in de dialoofase (artikel 7, lid 1). De vereiste 4/5e meerderheid om als Raad te constateren dat er een duidelijk gevaar bestaat voor ernstige schending van de waarden van de Unie is (nog) niet in zicht, er is dan ook (nog) geen sprake van een stemming.

De leden van de CDA-fractie merken op dat de artikel-7 procedure jegens Polen van groot belang is voor de rechtsstatelijkheid van Polen, maar ook binnen de Europese Unie. Deze leden vragen wat het speelveld is door het besluit dat is genomen door de Europese Commissie om verder te gaan in de lopende inbreukprocedure. Zijn er tegenstanders van dit besluit, buiten Hongarije? Hoe wordt hierop gereageerd binnen de lidstaten?

44. Antwoord van het kabinet

Het is aan de Commissie om te besluiten een lopende inbreukprocedure naar het Hof te brengen, de Raad neemt hier geen positie over in en speelt geen rol bij de besluitvorming. Nederland dringt er bij de Commissie op aan om, waar passend, gebruik te maken van het instrument van inbreukprocedures om de rechtstaatsproblematiek in Polen en Hongarije aan te kaarten.

De leden van de D66-fractie lezen dat de artikel 7 procedure tegen Polen besproken zal worden tijdens de Raad Algemene Zaken. Verwacht de Minister veranderingen in het krachtenveld? Ziet hij verschuivingen in het Visegrad samenwerkingsverband?

45. Antwoord van het kabinet

Politieke ontwikkelingen kunnen invloed hebben op de bereidheid van landen om zich uit te spreken in het kader van de Artikel 7 procedure jegens Polen. De Visegrad landen bepalen eigenstandig hun positie, over het algemeen kan gesteld worden dat zij onderling niet op één lijn zitten als het over rechtsstatelijkheid gaat. Nederland houdt het krachtenveld rond de inzet van de Artikel 7-procedure dan ook nauwlettend in de gaten en blijft inzetten op actieve deelname van zo veel mogelijk lidstaten. De vereiste 4/5e meerderheid om als Raad te constateren dat er een duidelijk gevaar bestaat voor ernstige schending van de waarden van de Unie is (nog) niet in zicht.

Verwacht hij binnen afzienbare termijn ontwikkelingen in de artikel 7 procedures? Zo nee, is de Minister dan van mening dat het passend is dat Polen en Hongarije in 2023 en 2024 het voorzitterschap toebedeeld krijgen, terwijl er nog een artikel 7 procedure tegen hen loopt? Acht hij dat staatsrechtelijk juist?

46. Antwoord van het kabinet

De artikel 7-procedures jegens Polen en Hongarije bevinden zich momenteel in de dialoofase (artikel 7, lid 1), en de vereiste 4/5e meerderheid om als Raad te constateren dat er een duidelijk gevaar bestaat voor ernstige schending van de waarden van de Unie is (nog) niet in zicht.

Pas als er met unanimiteit in de Europese Raad en na goedkeuring van het EP (artikel 7, lid 2) is vastgesteld dat er een ernstige en voortdurende schending van de in artikel 2 VEU bedoelde waarden door een lidstaat is, kan de Raad met gekwalificeerde meerderheid besluiten tot schorsing van bepaalde rechten die uit de toepassing van de Verdragen op de lidstaat in kwestie voortvloeien (artikel 7, lid 3). Dit is nu niet aan de orde. Het bekleeden van het (roulerend) EU-voorzitterschap is bovendien

een verplichting voor de lidstaten op grond van het Verdrag van Lissabon.

De leden van de SP-fractie merken op dat een discussie over de artikel-7 procedure tegen Polen op de agenda staat. Een procedure die al lange tijd loopt, zonder dat deze leden de indruk krijgen dat Polen de verbeterde weg ingeslagen is. Helaas ook niet door druk die ontstaan is uit de artikel-7 procedure. Zowel het voorkomen als het oplossen, de doelen van de artikel-7 procedure, worden duidelijk niet gehaald. Is de Minister het hiermee eens?

47. Antwoord van het kabinet

De artikel 7 procedure is één van de beschikbare instrumenten om de rechtsstatelijke problemen in Polen aan te kaarten. Het kabinet blijft zich er voor inzetten dat de procedure jegens Polen zo effectief mogelijk wordt toegepast om de kans op verandering te maximaliseren. Het kabinet erkent dat dit niet voldoende is om deze landen bij de les te houden en zet er op in dat het gehele beschikbare rechtstaatinstrumentarium, inclusief infractieprocedures en de financiële instrumenten, zo volledig en adequaat mogelijk wordt ingezet om de problemen aan te pakken.

Voornoemde leden merken op dat het Europees Parlement graag meer tempo ziet in het vervolg van de procedure met duidelijke aanbevelingen en meer transparantie. Steunt de Minister de inzet van het Europees Parlement hierin?

48. Antwoord van het kabinet

Het kabinet erkent dat de rechtstatelijke ontwikkelingen in Polen het nemen van een volgende stap in de Artikel 7 procedure zou rechtvaardigen, en kan zich vinden in de wens van het Europees Parlement, om ook als initiatiefnemer van de Artikel 7 procedure tegen Hongarije, goed op de hoogte te worden gehouden van het verloop van de procedure. De vereiste 4/5de meerderheid om als Raad te constateren dat er een duidelijk gevaar bestaat voor ernstige schending van de waarden van de Unie is echter (nog) niet in zicht, en ook voor het vergoten van de transparantie is (momenteel) onvoldoende steun. Het kabinet houdt het krachtenveld rond de inzet van de Artikel 7-procedure nauwlettend in de gaten en blijft inzetten op actieve deelname van zo veel mogelijk lidstaten.

Een duidelijk verschil tussen Polen en Hongarije is dat voor Polen het conditionaliteitsmechanisme voor het Meerjarig Financieel Kader nog niet wordt toegepast. In Hongarije is de Europese Commissie een stuk verder met de toepassing van het mechanisme. Wat vindt de Minister van de lijst met aanbevelingen ten aanzien van Hongarije?

49. Antwoord van het kabinet

De MFK-rechtsstaatsverordening bevat geen mogelijkheid voor het doen van aanbevelingen. Wel is het zo dat Hongarije 17 corrigerende maatregelen heeft aangekondigd om de zorgen die ten grondslag liggen aan de procedure die de Commissie op grond van deze verordening heeft ingezet, te adresseren. Het is voor het kabinet van het grootste belang dat de stappen die Hongarije onderneemt, structureel, onomkeerbaar en effectief zijn. Voor een uitgebreide toelichting over de corrigerende maatregelen wordt verwezen naar de Kamerbrief van 7 oktober jl.

Verwacht hij dat de besluytermijn met twee maanden zal worden verlengd?

50. Antwoord van het kabinet

Ja, er is in de Raad brede steun om gebruik te maken van de mogelijkheid de termijn voor de vaststelling van het uitvoeringsbesluit met maximaal twee maanden te verlengen. Het besluit hiertoe is genomen op 13 oktober jl.

Het lid van de BBB-fractie merkt op dat Polen een belangrijk buurland is van Oekraïne en een grote rol speelt in onze veiligheid tegenover de Russische agressie in Oost-Europa. Er zijn talloze samenwerkingsverbanden van Europese landen met landen die niet 100% exact dezelfde normen en waarden hebben. Over het algemeen en nu zeker in deze situatie is het van belang dat we de banden met landen zoals Polen goed houden, ook al zijn wij het niet 100% eens over de manier waarop ze te werk gaan als rechtstaat. Wat voornoemd lid betreft heeft een artikel-7 procedure dan ook negatieve gevolgen voor de eensgezindheid die Europa momenteel heel erg nodig heeft.

II. Verslag van de Raad Algemene Zaken van 20 september 2022

De leden van de D66-fractie vragen of de Minister een tijdslijn kan schetsen van de ontwikkelingen rondom het rechtsstatelijkheidsmechanisme tegen Hongarije. Wanneer zal over de verlenging besloten worden en in welke Raad?

51. Antwoord van het kabinet

Voor een toelichting bij de tijdslijn wordt verwezen naar de Kamerbrief van 7 oktober jl. Mede op aandringen van Nederland is in raadsverband uitvoerig en op verschillende niveaus stilgestaan bij het besluit tot de bovengenoemde verlenging. Zo heeft Nederland onder andere tijdens de Raad Algemene Zaken van 20 september jl. aangedrongen op een zorgvuldig proces. Het formele besluit over de verlenging is aangenomen tijdens de JBZ-Raad van 13 oktober jl., tijdens deze Raad vond verder geen bespreking plaats.

Is er een meerderheid in de Raad voor het verlengen van het besluit?

52. Antwoord van het kabinet

Ja, er is in de Raad brede steun om gebruik te maken van de mogelijkheid de termijn voor de besluitvorming over het voorstel voor een uitvoeringsbesluit met maximaal twee maanden te verlengen, zodat rekening kan worden gehouden met de geboekte voortgang in de uitwerking en implementatie van de zeventien corrigerende maatregelen door Hongarije. Het besluit hiertoe is genomen op 13 oktober jl.

Klopt het dat die verlenging 19 oktober al in moet gaan? Klopt het dan dat die beslissing inmiddels al door een onderraad of een werkgroep gemaakt is?

53. Antwoord van het kabinet

Ja, dat klopt. Voor een toelichting bij de besluitvorming wordt verwezen naar het antwoord op vraag 51.

Gaat Nederland ook voor stemmen? Zo ja, waarom?

54. Antwoord van het kabinet

Ja. Ook het kabinet acht het van belang om de geboekte voortgang aan Hongaarse zijde te betrekken bij de beoordeling over de opschorting van middelen. Voor een toelichting bij dit kabinetsstandpunt wordt verwezen naar de Kamerbrief van 7 oktober jl.

Deelt de Minister de mening dat dit Hongarije alleen maar weer meer onderhandelingsruimte geeft en dat met deze verlenging automatisch het herstelfonds en het rechtsstaatsmechanisme een onderhandelpakket worden? Deelt hij de mening dat dat zeer onwenselijk is?

55. Antwoord van het kabinet

Het is voor het kabinet van belang dat de stappen die Hongarije onderneemt, structureel, onomkeerbaar en effectief zijn. Het kabinet heeft de Commissie, samen met een aantal gelijkgezinde lidstaten, middels een schriftelijke verklaring, verzocht om na 19 november a.s. met een gedegen, schriftelijke beoordeling te komen van de voortgang in de uitwerking en implementatie van de maatregelen van de zijde van Hongarije, inclusief een nieuwe analyse van de dan geldende risico's voor het Uniebudget. Indien de Commissie constateert dat de uitwerking en implementatie van de maatregelen (deels) tekort schieten om het Uniebudget in voldoende mate te beschermen, dan zal het kabinet met zoveel mogelijk gelijkgezinde lidstaten inzetten op het opschorten van middelen. Het kabinet zal het Hongaarse herstelplan toetsen aan de eisen van de RRF-verordening, waaronder de landspecifieke aanbevelingen, en er daarbij specifiek op letten dat het plan maatregelen bevat die tegemoet komen aan de aanbevelingen omtrent corruptie en de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht.

Welke stappen gaat de Minister zetten om te zorgen dat de progressie die Hongarije moet maken op gebied van rechtstaat onomkeerbaar is?

56. Antwoord van het kabinet

In aanvulling op het hiertoe zo volledig mogelijk benutten van de MFK-rechtsstaatsverordening, dringt Nederland er bij de Commissie op aan ook andere instrumenten in te zetten om Hongarije te bewegen hervormingen door te voeren op het gebied van rechtsstatelijkheid. Zo blijft Nederland het belang benadrukken van concrete, toekomstbestendige mijlpalen over rechterlijke onafhankelijkheid en corruptiebestrijding in het Hongaarse herstelplan. Ook dringt het kabinet aan op het starten van infractieprocedures om de problematiek rondom de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht te adresseren. Daarnaast zet het kabinet onder meer in op een betekenisvolle voortzetting van de artikel 7-procedure jegens Hongarije.

Deelt hij de zorg dat Hongarije nu ineens stappen wil zetten tegen corruptie, maar dat zij die met een absolute meerderheid en de nog steeds afgekondigde noodtoestand ook binnen een dag weer terug kunnen draaien?

57. Antwoord van het kabinet

De Hongaarse regering kan door de tweederde meerderheid in het parlement eenvoudig wetten wijzigen, waardoor de genomen maatregelen in theorie makkelijk terug te draaien zijn. Zoals ook toegelicht in het antwoord op vraag 55, is het voor het kabinet van het grootste belang dat de stappen die Hongarije onderneemt, structureel, onomkeerbaar en effectief zijn. Daarom is het

ook zo van belang dat de Commissie de implementatie van de maatregelen blijft monitoren.

Wil hij zich tijdens de Raad inspannen om het rechtsstaatsmechanisme breder in te zetten dan alleen voor corruptie?

58. Antwoord van het kabinet

Ja, het kabinet dringt aan op het zo volledig mogelijk benutten van de MFK-rechtsstaatsverordening, ook wat betreft problematiek op het terrein van de rechterlijke onafhankelijkheid. De rechterlijke onafhankelijkheid is immers één van de kernaspecten van rechtsstatelijkheid waar de verordening op ziet.

Deze leden begrijpen dat het in eerste plaats gaat om het beschermen van Europese fondsen, maar hebben de grote vrees dat die fondsen ook niet veilig zijn als Hongarije geen onafhankelijke rechterlijke macht meer heeft. Deelt de Minister die zorg? Dit staat ten slotte ook zo in het rechtsstaatsrapport voor zowel Polen als Hongarije.

59. Antwoord van het kabinet

Ook het kabinet acht de problemen rondom de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, ook in relatie tot de bescherming van het Unie-budget, zorgelijk. Daarom blijft het kabinet aandringen op het zo volledig mogelijk benutten van de MFK-rechtsstaatsverordening. Ook blijft het kabinet het belang benadrukken van concrete, toekomstbestendige mijlpalen over rechterlijke onafhankelijkheid en corruptiebestrijding in het Hongaarse herstelplan, en dringt het kabinet aan op het starten van infractieprocedures om de problematiek rondom de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht in Hongarije te adresseren.

III. Overig

De leden van de D66-fractie hebben een aantal vragen over de toetreding van Roemenië en Bulgarije tot de Schengenzone. Kan de Minister toelichten wat de huidige status is van de toetreding van Roemenië en Bulgarije tot de Schengenzone?

60. Antwoord van het kabinet

Roemenië en Bulgarije zijn op dit moment geen lid van het Schengengebied, wat betekent dat binnengrenscontroles voor deze EU-landen nog steeds plaatsvinden.

Klopt het dat dit onderwerp eind dit jaar aan bod komt op de JBZ-raad?

61. Antwoord van het kabinet

De agenda van de JBZ-Raad van 9–10 december 2022 is nog niet bekend. Doorgaans wordt deze enkele weken voorafgaand aan de Raad gepubliceerd. De invulling van de agenda is aan het Tsjechisch voorzitterschap.

Is de Minister ervan op de hoogte dat Roemenië en Bulgarije voldoen aan de toetredingscriteria sinds 2011, volgens de «Schengen Evaluation Working Group» (SCH-EVAL) waar experts van de lidstaten in zitten en ook volgens de Europese Commissie? Deze leden vragen of de Minister deze evaluatie onderschrijft en zo nee, of hij uiteen kan zetten op welke punten niet. Zij vragen tevens of het klopt dat Nederland momenteel het toetreden frustreert. Kan de Minister bevestigen of dit zo is en zo nee, kan zij toelichten waarom dit dossier dan niet beweegt? De aan het woord zijnde leden willen het kabinet attenderen op het feit dat Roemenië en

Bulgarije aanbieden om nogmaals experts uit de Europese Commissie en de lidstaten te verwelkomen midden deze maand om te laten zien dat zij voldoen aan de eisen. Is het kabinet hiervan op de hoogte?

62. Antwoord van het kabinet

Zoals uw Kamer bekend volgt het kabinet de trajecten tot Schengentoetreding kritisch⁵. Dat betekent dat toetreding plaats kan vinden als een lidstaat aan alle eisen voldoet, waarbij het kabinet hecht aan een rapport van het Coöperatie- en Verificatiemechanisme (CVM) waarin aantoonbaar significante voortgang is geboekt op het gebied van de rechtsstaat. Een goed functionerende rechtsstaat met voldoende instrumenten om corruptie aan te pakken is immers essentieel voor onderlinge samenwerking tussen EU-lidstaten en het functioneren van het Schengengebied. Het klopt dat de Raad reeds in 2011 heeft geconstateerd dat Roemenië en Bulgarije voldeden aan de toen geldende eisen voor Schengentoetreding. Aangezien dit meer dan tien jaar geleden is en het Schengenacquis tussentijds meermaals is gewijzigd, brengt de Commissie op uitnodiging van Roemenië en Bulgarije samen met experts uit de lidstaten een bezoek aan deze landen voor een assessment ten aanzien van het Schengenacquis. Het kabinet is voorstander van een grondige evaluatie van deze twee lidstaten, aangezien meer informatie over implementatie van het acquis nodig is om over toetreding te kunnen beslissen. Het kabinet hecht er ook aan dat bij dit assessment alle relevante beleidsterreinen aan de orde komen, op vergelijkbare wijze als bij een Schengenevaluatie. Omdat dit in de opzet van het bezoek niet het geval was, heeft Nederland geen expert voorgedragen. Het kabinet wacht desalniettemin het rapport van de Europese Commissie met belangstelling af en zal dit vervolgens bestuderen en uw Kamer daarover informeren.

Kan het kabinet beamen of het klopt dat verschillende landen experts hebben genomineerd om hieraan deel te nemen? Welke landen zijn dit?

63. Antwoord van het kabinet

Verschillende lidstaten hebben inderdaad experts ter beschikking gesteld voor dit bezoek.

Klopt het dat experts uit Nederland ook zijn uitgenodigd maar dat hier vanuit Nederland nog geen gehoor aan gegeven is? Zo ja, waarom niet? Acht het kabinet het besluit om geen experts te sturen verstandig gezien de houding van Nederland jegens toetreding van Roemenië en Bulgarije? Kan het kabinet de Kamer informeren over of Nederland alsnog bereid is op korte termijn experts toe te zeggen?

64. Antwoord van het kabinet

Graag verwijst het kabinet naar het antwoord op vraag 62.

Is Nederland volgens het kabinet bereid, wanneer nogmaals zou worden vastgesteld dat Roemenië en Bulgarije voldoen aan de formele eisen voor toetreding tot de Schengenzone, hier niet langer dwars te liggen?

65. Antwoord van het kabinet

Het kabinet zal bij toekomstige besluitvorming alle relevante omstandigheden en gemaakte afspraken meewegen in zijn besluit en uw Kamer daarover informeren. Ten aanzien van Roemenië en

---

⁵ Kamerstuk 32 317, nr. 751

Bulgarije betreft dat enerzijds de rechtstaat en anderzijds de implementatie van het Schengenacquis.